

ПРОБЛЕМИ НА НАУКАТА И ПРАКТИКАТА**ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА
ВЪРХУ СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ СТОПАНСТВА
ОТ МЛЕЧНОТО ГОВЕДОВЪДСТВО**

КЕРАНКА НЕДЕВА, НАНЬО НАНЕВ*

Институт по аграрна икономика - София

* Тракийски университет, Аграрен факултет - Стара Загора

Общата организация на пазара на мляко и млечни продукти, като елемент от Общата селскостопанска политика (ОСП), е създадена през 1968 година и включва сравнително висока ценова подкрепа чрез държавна намеса, субсидирани схеми за освобождаване от излишците на пазара на ЕС и експортни субсидии.

Финансовата подкрепа на млечното говедовъдство след реформата на ОСП на ЕС от 1992 г. се променя от пряко субсидиране на количеството мляко към директни плащания за млекопроизводителите. България запазва свързаните с производството плащания, като те се отделят и прехвърлят към схемата за единно плащане на площ или на глава добитък, с изключение на премиите за крави с бо-заещи телета.

След присъединяването към ЕС България се включва в схемите за финансова подкрепа в областта на земеделието под формата на редица субсидии.

След формулирането на идеята за количествената оценка на финансовата подкрепа от **Josling**, 1973 OECD през 1982 г. одобрява този подход и го приема като база за измерване равнището на подкрепа и за селското стопанство (OECD, 1999).

Оценката на финансовата подкрепа на

селското стопанство общо и в частност на млечното говедовъдство у нас е изследвана в разработки на много автори (**Цонева**, 2001; **Мишев и кол**, 2004; **Симова и кол.**, 2005; **Ганев и кол**, 2009; **Станков и кол**, 2010; **Недева**, 2011; **Ivanova et al.**, 1994)

Целта на изследването бе да се извърши икономическа оценка на влиянието на финансовата подкрепа върху специализираните стопанства от млечното говедовъдство за периода след присъединяването ни към ЕС.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Субсидирането, като мярка за пряка финансова подкрепа¹ на земеделието, не е предвидено изрично в клаузите на Договора за създаване на Европейската общност (ДЕО), подписан в Рим на 26.03.1957 г., независимо че вътрешната подкрепа на страните - членки на Общността е факт още преди тяхното обединяване. В раздел II "Селско стопанство" на същия договор в рамките на ОСП се посочват мерките за постигане на целите на тази политика чрез "предоставянето на помощ в рамките на програми за икономическо развитие" (чл. 36 от ДЕО).

За първи път терминът "субсидиране" се споменава в официален документ на Евро-

¹Понятията помощ, подкрепа, защита, трансфери тук се използват като синоними. Мерките за финансово подпомагане на земеделието в страните на ЕС са преки - субсидии, грантове, заеми, дялово участие във фирми и др. и непреки (косвени) - гарантиране на заеми, данъчни облекчения, субсидирани лихвени проценти, подкрепа за създаване на благоприятна инвестиционна среда за развитие на земеделието и др. (**Нанев, Н., К. Недева**, 2005).

пейската общност през 2001 г. с Договора от Ница (ДЕС, 2001) като специфична мярка за подкрепа "субсидии за изплащане на лихви" по линията на структурните фондове (Official Journal, 2002). Впоследствие полето на тяхното приложение се разширява, като след реформата на ОСП от юни 2003 г., акцентът на субсидирането се измества от подпомагане на продуктите и производството към подкрепа на доходите на земеделските производители, която се прилага след 2007 г. за България.

Определянето на степента на финансова подкрепа на специализираните млечни говедовъдни стопанства се базира на коефициента *PSE*.

Еквивалентът на субсидията за производителя - *PSE (Producer Support Estimate)* е специално разработен агрегиран показател за измерване на помощта в аграрния сектор. Това е показател за стойността на трансферите от потребителите и данъкоплатците в дадена страна към националните производители в резултат на провежданата аграрна политика за съответния период от време.

За първи път у нас през 2000 г. този показател е изчислен общо за българското земеделие. В доклада на OECD, 2008 е посочено, че до 1999 г. млякото е най-субсидираният животновъден продукт в България.

Методологията за изчисляване на показателите за финансово подпомагане се съдържат в специална методика на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development) (2008).

Размерът и степента на финансова подкрепа на едно специализирано стопанство от млечното говедовъдство, съгласно методиката на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие се изчисляват по следните формули:

а) размер на обща финансова подкрепа (*PSE*);

б) размер на финансовата подкрепа за единица продукция ($PSE_{\text{per ton}}$);

в) относителен дял на финансовата подкрепа (% *PSE*).

$$\% PSE = 100 \frac{PSE}{[Qp.(Pd) + D - L]}, (\%)$$

където:

Qp е произведеното количество сурово мляко в едно специализирано стопанство;

Pd - националната пазарна цена на един тон сурово мляко;

Pw - световната (референтната) цена на тон сурово мляко²;

D - директните плащания на едно специализирано стопанство;

L - данъците, плащани от млекопроизводителите средно за едно стопанство;

B - друга финансова подкрепа за млекопроизводителите средно за едно стопанство;

Положителните стойности на показателят *PSE* показват размера на финансовите средства, трансферирани към млекопроизводителите за сметка на останалите отрасли в икономиката или с колко би спаднал дохода на млекопроизводителите, ако липсва държавна намеса.

Ако еквивалентът на субсидията за млекопроизводителя е отрицателен, това показва каква част от дохода на производителя (в абсолютна стойност или процент) се изнемва в резултат на провежданата ОСП и се трансферира към другите отрасли.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Националното финансово подпомагане на млечния сектор се извършва чрез: национални доплащания³ към директните плащания на ЕС;

²Като международна цена за изчисляване на финансовата подкрепа за млекопроизводителите в България е приета цената на суровото мляко в Нова Зеландия за съответния референтен период.

³По отношение на националните доплащания към директните плащания от ЕС, България има възможността след разрешение от Европейската комисията (ЕК) да допълни директните плащания от националния бюджет с 30%

съфинансиране на мерките за развитие на селските райони; държавни помощи; държавни помощи към мерките за развитие на селските райони и към някои специфични пазарни мерки.

Анализът на финансовата подкрепа за млечния сектор в страната през първите две години след присъединяването ни към ЕС, ба-

зирайки се на данни от FADN, 15 очертава следните тенденции (табл. 1).

Усвоените субсидии на едно стопанство в България са значително по-малко от средния размер за една млечна ферма в сравнение с останалите страни - членки на ЕС, съответно 17 (2007) и 5.6 (2008) пъти;

Средства за развитие на млечното говедо-

Таблица 1. Структура на субсидиите в РБ и ЕС (евро)

Показатели	2007				2008			
	РБ		ЕС-27		РБ		ЕС-27	
	евро	%	евро	%	евро	%	евро	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Общо субсидии без тези за инвестициите	922	100	15724	100	3040	100	17005	100
Общо субсидии за земеделските култури	0	0	298	1.9	0	0	309	1.8
Компенсаторни плащания (плащания на площ)	0	0	210	1.3	0	0	225	1.3
Премии за заделени площи (угар)	0	0	2	0	0	0	0	0
Други субсидии за други култури	0	0	86	0.5	0	0	84	0.5
Общо субсидии за селскостопански животни	187	20.3	1129	7.2	969	31.9	1153	6.8
Субсидии за млекопроизводството	185	20.3	497	3.2	964	31.7	604	3.6
Субсидии за други говеда	0	0	303	1.9	0	0	318	1.9
Субсидии за овце и кози	1	0	4	0	5	0.2	6	0
Други субсидии за животновъдството	0	0	324	2.1	0	0	225	1.3
Субсидии за опазване на околната среда	0	0	1587	10.1	14	0.5	1793	10.6
LFA ⁴ субсидии	0	0	1493	9.5	33	1.1	1707	10
Други плащания за развитие на селските райони	0	0	130	0.8	28	0.9	135	0.8

Продължение от стр. 44 - ³...над приложимите нива на директни плащания за съответната година, а от 2010 г. - с 50%. Министерският съвет е в правото си, по предложение на министъра на земеделието и храните, след съгласуване с ЕК, да одобри схемите за националните доплащания за съответната година и размера на финансовия ресурс по тях. Тези средства се предоставят само по схеми за директни плащания, които са уредени в законодателството на ЕС, в рамките на лимита за съответната схема. Само за периода 2007-2009 г. националните доплащания могат да бъдат частично финансирани от средствата за развитие на селските райони както следва: 20% от пакета за развитие на селските райони (25% - през 2007 г., 20% - през 2008 г. и 15% - през 2009 г.).

⁴Специфични субсидии за необлагодетелстваните райони

Продължение на табл. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Общо субсидии за развитие на селските райони	0	0	3210	20.4	75	2.5	3635	21.4
Субсидиите за междинно потребление	108	11.8	218	1.4	968	31.8	331	1.9
Субсидиите за външни фактори	3	0	141	0.9	28	0.9	166	1
Схема за съвместно плащане	452	49.1	10059	63.9	597	19.6	10375	61
Единно плащане на стопанство	0	0	9448	60.1	0	0	9548	56.1
Единно плащане на площ	452	49.1	483	3	597	19.6	699	4.1
Допълнителна помощ	0	0	128	0.8	0	0	128	0.8
Други субсидии	172	18.8	669	4.3	403	13.3	1036	6.1

Източник: FADN, 2010

въдство в селските райони на България представляват едва 2.5% срещу 21.4% за ЕС от общия им размер. Това е доказателство за нехармоничното усвояване на тези субсидии за развитие на селските райони;

Установилата се схема за финансиране на стопанствата от млечното говедовъдство на

база използвана земеделска площ затруднява достъпа на евросубсидиите до тези стопанства;

Делът на субсидиите за подкрепа на междинното потребление в млечния сектор у нас е между 10-15 пъти по-голям от този за общността, което определя по-ниската ефектив-

Таблица 2. Финансова подкрепа на едно специализирано стопанство от млечното говедовъдство за България и ЕС за периода 2007-2008 г.

Показатели	Мяр- ка	2007		2008		2008/2007 (%)	
		BG	EC	BG	EC	BG	EC
Вътрешно производство (Qp)	t	42.527	203.158	45.937	205.71	108	101
Вътрешна пазарна цена (Pd)	$€/t$	342.58	396.86	352.07	400	103	101
Световна цена (Pw)	$€/t$	340	340	281	281	147	147
Директни плащания (+ D)	$€$	922	15724	3040	17005	330	108
Данъци (- L)	$€$	11	919	48	499	436	54
Друга финансова подкрепа (+ B)	$€$	-	693	-	723	-	104
Сума ($D - L + B$)	$€$	911	15950	2992	16782	328	105
Обща подкрепа (+субсидии и данъци)	$€$	15480	96576	19165	99072	124	103
Обща подкрепа (- субсидии и данъци)	$€$	14569	80626	16173	82290	111	102
PSE	$€$	1020.72	27501.6	6256.74	41261.5	612.97	150.03
% PSE	%	6.59	28.82	38	41.77	576.63	144.93
PSE/Qp	$€/t$	24	135.37	136.2	200.58	567.5	148.18

Източници:

<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>; <http://ec.europa.eu/agriculture/markets/milk/>

ност на производството на сурово мляко у нас.

Алгоритъмът за определяне на финансовата подкрепа на едно специализирано стопанство от млечното говедовъдство за България и ЕС за размера на общата финансова подкрепа (*PSE*), за относителния дял на финансовата подкрепа (*%PSE*) и за размера на финансовата подкрепа за единица продукция (*PSE_{per ton}*) е посочен в табл. 2.

ИЗВОДИ

Финансовата подкрепа на специализираните стопанства в млечния сектор (след слабото ѝ усвояване през 2007 г.) се е увеличила над 6 пъти, като средно на 1 t мляко тя е нараснала 5.7 пъти;

Независимо от получените значителни финансови средства в млечния сектор у нас, общият размер на субсидиите за останалите страни - членки на ЕС е 7 пъти по-голям;

При износа на млечни продукти за ЕС страната ни е в по-неблагоприятни конкурентни позиции предвид разликата в степента на подпомагане на млечните продукти.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Ганев, П., З. Манолова, Св. Костадинова**, 2009. Субсидии и данъчни облекчения ощетяват родното земеделие, Институт за пазарна икономика, Май. http://ime.bg/Subsidies_June03.pdf
2. **И. Станков, Н. Нанев, К. Станков**, 2010. Критичен анализ на финансовата подкрепа за млечното животновъдство в условията на икономическа криза, Икономика и управление на селското стопанство, №6.
3. Междинен доклад за усвояване на средствата от ЕС, 2010.
4. **Мишев, Пл., Н. Иванова**, 2004. Влиянието на общата селскостопанска политика върху производството на земеделски продукти в България след присъединяването към ЕС, Годишник на УНСС, С.
5. **Нанев, Н., К. Недева**, 2005. Международни икономически институции, Изд. "Идея", Стара Загора.
6. **Недева, К.**, 2011. Дисертация, Специализация на земеделските стопанства в млечното говедовъдство (на примера на Южен централен район).
7. **Симова, А.**, 2005. Предизвикателства на българското земеделие на прага на присъединяването на страната към ЕС, С., Горекс Прес.
8. **Цонева, М.**, 2001. Аграрна политика, С.
9. Agricultural Policies in Emerging and transition Economies, PSE/CSE methodology, 2002 - Indicators, USER'S GUIDE, OECD, 2002.
10. **Davidova, S.**, 2008. "Implementation of single area payment scheme in the EU New Member States," 109th Seminar, November 20-21, Viterbo, Italy, European Association of Agricultural Economists.
11. **Davidova, S., Fredriksson, L., Bailey, A.**, 2009. Subsistence and Semi-Subsistence Farming in Selected EU New Member States, Agricultural Economics, 40 (s1), pp. 733-744,
12. **Davidova, S., Fredriksson, L., Gorton, M., Mishev, P. & Petrovici, D.**, 2009. Comparative Analysis of the contribution of subsistence production to household incomes in five EU New Member States: Lessons learnt. In: Buchenrieder, G. & Mollers, J., (eds.) Structural change in Europe's rural regions - Farm livelihoods between subsistence orientation, modernisation and non-farm diversification. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe, Vol. 49. IAMO, Halle (Saale), Germany.
13. **Ivanova, N.**, 1994. A model to measure the transfers between producers, processors, traders and consumers using PSEs and CSEs. Working Paper APAU project 93.3, Ministry of Agricultural Development, Sofia, Bulgaria.
14. **Josling, T. E.**, 1973. Agricultural Protection. Domestic Policy and International Trade. FAO. Rome.
15. **Swinnen, J.**, 1994. A Positive Theory of Agricultural Protection, American Journal of Agricultural Economics, February, 76(1):1-14.

IMPACT OF FINANCIAL SUPPORT ON SPECIALIZED DAIRY CATTLE FARMS

*K. Nedeva, N. Nanev**

Institute of agricultural economics - Sofia

**Thrakia University, Faculty of Agriculture - Stara Zagora*

SUMMARY

This study aims to perform an economic impact assessment of financial support on specialized dairy cattle farms for the period after the accession of Bulgaria to the EU.

The size and extent of financial support for specialized dairy cattle farms, according to the methodology of the Organization for Economic Cooperation and Development is based on the ratio *PSE* (Producer Support Estimate) - the equivalent of the subsidy to the producer. It is specially designed for the aggregate measure of support in agriculture.

Indicated is the algorithm for determining the total amount of financial support (*PSE*), the share of financial support (% *PSE*) and financial support for the unit production ($PSE_{per\ ton}$) of the specialized dairy cattle farm in Bulgaria and the EU.

Key words: *agricultural sector, dairy cattle farm, financial support, grant, PSE*